

vzw Home Monsheide
Monsheide 4
3990 Peer
tel.: 011 631351
fax: 011 636079
onthaal@monsheide.be

BASISTEKST

'EMANCIPATORISCH ONDERSTEUNEN'

April 2008
Ronny Dierendonck

I. EMANCIPATIE, EEN BELANGRIJK BEGRIP IN ZIJN JUISTE CONTEXT PLAATSEN.

Het woord 'emancipatie' wordt dikwijls te pas en te onpas gebruikt en er wordt vaak een verkeerde inhoud aan gegeven.

Daarom geef ik hierbij de oorsprong van het woord 'emancipatie' en een eigen definitie, die volgens mij bijzonder bruikbaar is in de ondersteuning van personen met beperkte verstandelijke mogelijkheden.

Oorsprong van het woord 'emancipatie' :

het plechtig moment waarop een zoon loskomt van de voogdij van zijn vader.

Emancipatie, positief en in een ruimere context geformuleerd :

die mate van zelfstandigheid, waarbij die bepaalde persoon zich goed voelt, zonder daarbij de belangen van zichzelf en anderen te schaden.

Bij mijn eigen definitie is het meteen duidelijk dat de **beschermwaardigheid van de cliënt** een belangrijk gegeven is, alsook **het respect voor de anderen**.

Onderstaande samenvatting geeft duidelijk weer dat emancipatie **geen éénrichtingsverkeer** is, maar **een ontwikkeling in de zorg waarbij de cliënt ook zijn eigen verantwoordelijkheid dient op te nemen**.

Emancipatie betekent NIET :

- *alles mogen*
- *alleen rechten, geen plichten.*

II. TWEE BELANGRIJKE PRINCIPES BINNEN HET EMANCIPATORISCHE GEDACHTEGOED.

Binnen het emancipatorische gedachtegoed hanteren we twee belangrijke principes : **gelijkwaardigheid** en **respectvolle bejegening**.

'Gelijkwaardigheid' omschrijven we als volgt :

Gelijkwaardigheid betekent

NIET dat iedereen hetzelfde kan of moet kunnen,

WEL dat we allemaal dezelfde menselijke waarde (waardigheid) hebben.

Hiermee wordt uitdrukkelijk aangegeven dat éénieder mens, los van zijn beperkingen/handicap, huidskleur, ziekte, enz ... dezelfde waarde heeft en dus niet mag gediscrimineerd of achtergesteld worden.

Heel vaak merken we dat zieke mensen, bejaarden, gehandicapten niet dezelfde rechten krijgen als mensen zonder beperkingen en dat ze **heel sterk afhankelijk zijn van de goodwill van degenen die hen begeleiden.**

Binnen de emancipatorische visie krijgt iedereen dezelfde rechten op basis van het gelijkwaardigheidbeginsel.

Het begrip **'respectvolle bejegening'** is zeer eenvoudig te omschrijven, maar het consequent toepassen binnen de (ruime) zorg is vaak minder gemakkelijk.

'Respectvolle bejegening' betekent :

mensen bejegenen zoals jezelf wil bejegend worden

Respectvolle bejegening is de basis van een goede emancipatorische grondhouding.

Er bestaat een eenvoudige manier om te controleren of je houding wel oké is : bij tal van handelingen die je stelt ten aanzien van de cliënt, denk je dat jezelf de cliënt bent. Voelt dit goed aan, dan is er geen vuiltje aan de lucht. Wanneer je je hierbij echter niet goed voelt, dan is dit een reden om je handelen in vraag te stellen.

We noemen deze methodiek **'spiegelen'**, waarbij we spreken van **individueel spiegelen** en **collectief spiegelen**.

Individueel spiegelen:

Bij ieder handeling die je doet, jezelf in de plaats stellen van de cliënt en je afvragen of je dit zelf wel zou willen.

Collectief spiegelen :

vzw Home Monsheide
Monsheide 4
3990 Peer
tel.: 011 631351
fax: 011 636079
onthaal@monsheide.be

Wanneer collega's elkaar open en respectvol aanspreken op elkaars gedrag, dan groeien ze dichterbij elkaar en naar de nieuwe zorgvisie toe.

'Collectief spiegelen' is niet eenvoudig, omdat wij ons snel aangevallen voelen wanneer een collega een opmerking maakt over ons handelen.

Ga er vanuit dat een opmerking van je collega **geen kritiek** is, **maar een gratis advies!**

III. HET BELANG VAN EEN GOEDE OMSCHRIJVING OF EEN GOED WOORDGEBRUIK.

De laatste decennia hebben we diverse termen gebruikt om mensen met een verstandelijke beperking te benoemen.

In het kader van de emancipatorische visie tracht ik consequent de term '**mensen met beperkte verstandelijke mogelijkheden**' te gebruiken.

Deze term geeft enerzijds aan dat er een probleem (beperking) is, **maar wijst anderzijds op de mogelijkheden.**

We moeten niet alleen t.a.v. de ouders maar ook t.a.v. de cliënten durven zeggen dat er een beperking is. Deze beperking niet benoemen zou pas onrespectvol zijn. **De kracht van deze term ligt in het feit dat de mogelijkheden benadrukt worden.**

In Monsheide spreken we liever van :

" Mensen met verstandelijke beperkingen"

waarbij we aangeven dat er beperkingen zijn maar ook mogelijkheden.

IV. EEN GOEDE EMANCIPATORISCHE GRONDHOUDING OMVAT HEEL WAT.

Door het hanteren van een emancipatorische grondhouding willen we de cliënt **meer grip over zijn eigen leven** laten verwerven, waardoor hij **meer levenskwaliteit** krijgt.

Bij een goede emancipatorische grondhouding schenkt men aandacht aan :

1. de **keuzevrijheid** van de cliënt
2. de **privacy** van de cliënt
3. het **recht op informatie** door de cliënt
4. het **recht op inspraak** van de cliënt
5. de **eigenheid** van de cliënt.

Deze vijf zaken omvatten een resem aan aandachtspunten waarmee de begeleider/ondersteuner rekening moet houden.

Hoe wij kijken op de ondersteuning van de cliënt kunnen wij vertalen als '**visie**'.

‘**Attitude**’ is de omzetting van onze visie in ons dagdagelijks handelen.

De cliënt is heel erg afhankelijk van onze visie en attitudes.

‘**Kritische zelfreflectie**’ is het bij onszelf nagaan of onze attitudes kloppen met de visie.

V. EEN EENVOUDIG DOCH DUIDELIJK SCHEMA.

Velen denken dat bij een emancipatorische ondersteuning het kader of de structuur wegvalt voor de cliënt. M.a.w. dat er een *laisser-faire* stijl is. Niets is minder waar!

Het betekent wel dat we **het bestaande kader** van de cliënt **stap voor stap verruimen**, doch hem steeds de noodzakelijke veiligheid en structuur bieden.

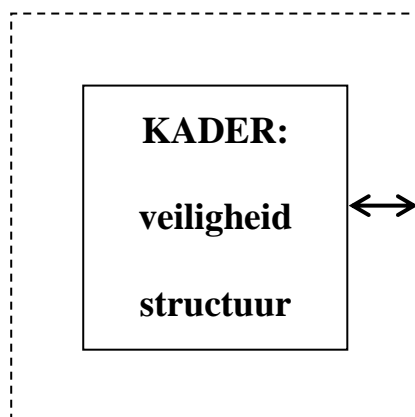
Na verloop van tijd kan het noodzakelijk zijn om het kader te verkleinen, omdat de cliënt de gekregen vrijheid onvoldoende aankan of omdat hij de belangen van anderen schaadt.

Het spreekt voor zich dat iedere cliënt een eigen kader heeft.

In de emancipatorische ondersteuning ligt de nadruk op het individu en niet op de groep!

EMANCIPATIE EN HET NOODZAKELIJKE KADER

omwille van de nood aan structuur, de nood aan veiligheid ...

Emancipatorisch ondersteunen is een spanningsveld tussen het bestaande kader en de poging om dit kader een weinig uit te breiden.

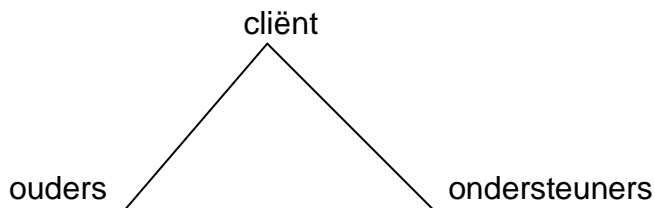
De bewegingsruimte is vaak zeer klein, maar ieder stapje loont de moeite.

VI. EMANCIPATIE EN DE HEILIGE DRIEVULDIGHEID.

Emancipatie is een gezamenlijke verantwoordelijkheid van ondersteuners – cliënten – ouders. Samen vormen zij een driehoek, iedere partij is belangrijk.

Ouders zijn in het emancipatieproces geen tegenstanders maar **medestanders**.

Wanneer ouders en ondersteuners niet op dezelfde lijn zitten, wordt de cliënt hiervan de dupe en treedt er vaak een **loyaliteitsconflict** op. M.a.w. de cliënt twijfelt naar wie hij moet luisteren : naar zijn ouders of naar de ondersteuners.

Omgaan met ouders is:

Kunnen omgaan met je eigen deskundigheid

- niet belerend overkomen
- jezelf kwetsbaar opstellen en niet als deskundige die “de” waarheid komt vertellen.
- nooit het gevoel geven dat je de taak, opdracht of verantwoordelijkheid van de ouders zult overnemen.
- jezelf transparant en kwetsbaar opstellen.
- de deskundigheid van de sociale omgeving van ouders meenemen in je eigen ondersteuning.

Je communicatiesfeer verzorgen

- een luisterend oor bieden
- de taal van de ouders spreken; je taal moet “verbinden”.
- wees eerlijk en verbloem niets, anders voelen ouders zich onrespectvol/oneerlijk bejegend.
- ouders niet onderschatten
- in de coöperatieve gedachte dien je het tempo van de ouders te volgen en te respecteren.

Een sfeer van vertrouwen creëren

- ruimte creëren voor de angst en de emoties van de ouders; deze niet minimaliseren
- ouders de tijd en ruimte geven om zich aan de koerswijzigingen aan te passen
- wanneer ouders weinig vertellen, dan zegt dat vooral iets over die te weinig een aangepast kader bieden om hen hun verhaal te laten brengen
- bied veiligheid aan de ouders, ontnem hun eigenheid niet
- hoe zwak het ouderlijk milieu ook is, het contact is steeds te verkiezen boven een breuk.

Zaken kunnen benoemen en hen inzicht verschaffen

- klemtoon leggen op meer levenskwaliteit als gevolg van de veranderingen
- overtuig ouders dat uw organisatie steeds zal zorgen voor een “vangnet” voor hun zoon of dochter
- wees de slogan “loslaten is anders vasthouden” sterk indachtig
- gesprekken met ouders die reeds het veranderingsproces meemaakten, kan ouders meer inzicht geven in hun eigen emoties

VII. LOSLATEN, EEN BELANGRIJKE VOORWAARDE OM EMANCIPATORISCH TE ONDERSTEUNEN.

Emancipatorisch ondersteunen heeft te maken met het bijschaven van onze eigen attitudes. M.a.w. we dienen kritisch te kijken naar onze attitudes en bereid te zijn om ze aan te passen. In onze begeleidingsstijl komt de eigen opvoeding steeds naar boven.

Bv. Sommige ondersteuners willen immers permanent over alles en nog wat controle houden, anderen willen de cliënten voor tegenslagen behouden, weer anderen zijn bang dat de cliënten iets zal overkomen. **Vanuit onze eigen grondhouding/ons eigen-zijn beperken we vaak de cliënt in zijn persoonlijke ontplooiing. Daarom is de emancipatie van de cliënt ook de emancipatie van de ondersteuner.** Ook hij moet bereid zijn aan zichzelf te werken. 'Loslaten' is vaak niet eenvoudig, maar het is noodzakelijk. In plaats van loslaten kunnen we beter spreken van **anders vasthouden**.

Loslaten betekent zekerheden loslaten. Voor sommige ondersteuners is deze stap in het onbekende, vaak een stap dichterbij naar zichzelf. De slang die soms van opperhuid verandert, leert ons heel wat over loslaten.

Tot slot een bijzonder toepasselijke tekst over de slang en loslaten.

VAN DE SLANG, DIE VELE MALEN ZIJN OPPERHUID VERLIEST, KUNNEN WE IETS LEREN OVER VERANDERING.

WANNEER DE MENS OP ZIJN ZEVENDEENDERTIGSTE NOG STEEDS HETZELFDE GELOOFT ALS TOEN HIJ ZEVEN JAAR OUD WAS, HEEFT HIJ IN ZIJN LEVEN NIET VEEL GELEERD.

HET IS NODIG OM OUDE IDEEËN, GEWOONTEN, MENINGEN EN SOMS ZELF METGEZELLEN AAN DE KANT TE ZETTEN.

LOSLATEN IS VAAK EEN MOEILIJK PROCES VOOR DE MENS.

DE SLANG IS ER NIET MINDER OF BETER OM, WANNEER HIJ HET OUDE VAN ZICH AFWERPT; HET IS GEWOON NOODZAKELIJK.

ER KUNNEN GEEN NIEUWE DINGEN KOMEN, OMDAT DAAR GEEN PLAATS VOOR IS.

VIII. E.H.B.O. (Eerste hulp bij Ondersteuning)

Bij het emancipatorisch ondersteunen hebben we allemaal een E.H.B.O.-koffer nodig. M.a.w. een koffer die uitgerust is met instrumenten als eerste hulp bij ondersteuning.

Deze instrumenten symboliseren de noodzakelijke attitudes die ondersteuners en ouders nodig hebben om emancipatorisch te ondersteunen.

Door deze attitudes te symboliseren wordt het een stuk concreter.

- een **wandelstok** om ondersteuning te geven waar nodig
- een **oor** om te luisteren naar wat de cliënt wil
- een **bril** om te kijken door de bril van de cliënt
- een **oliespuit** om te vermijden dat we vastroesten
- een **kaars** om alles te blijven overdenken
- een **masker** omdat humor nooit ver weg mag zijn.

De attitudes waaraan wij willen werken, omschrijven wij niet als negatieve aspecten, maar als **groeikansen**.

Binnen een team is het belangrijk te weten waar ieders groeikansen liggen zodat we elkaar hierin kunnen steunen. Wanneer we het werken aan de eigen attitudes zien als groeikansen, **zullen we de emancipatorische ondersteuning niet als een ballast maar als een uitdaging ervaren**.

Een lange weg vol uitdagingen ligt voor ons. Iedere stap op deze weg is een stap in de goede richting en een stap naar meer levenskwaliteit voor de cliënt.

Ik wens jullie hierbij veel succes toe.

'Huize Lijnmolen', april 2008.

Ronny Dierendonck

IX. EVEN MIJMEREN

*HET GAAT BIJ ONS OM EEN MANIER VAN LEVEN
DIE TE MAKEN HEEFT
MET RUIMTE VOOR GEBORGENHEID,
EEN WARME THUIS, WAAR IEDER MENS ERVAREN KAN: IK BEN GRAAG GEZIEN,
ZOMAAR, ONVOORWAARDELIJK !*

*HET GAAT BIJ ONS OM DIEP RESPECT
VOOR WAT EEN MENS BROOS EN KWETSBAAR MAAKT.*

ONS GAARNE ZIEN ZAL VOELBAAR EN HOORBAAR ZIJN IN ONS HANDELEN EN SPREKEN.

*HET ZAL VOORAL TE ZIEN EN TE METEN ZIJN
AAN ONZE DAGELIJKSE INZET VOOR EEN SAMENLEVEN WAAR EENIEDER BETER VAN WORDT
ZONDER DAABIJ DE BELANGEN
VAN ANDEREN TE SCHADEN.*

Naar Carlos De Soete